

XILETELO XA NHLUVUKISO WA BINDZU NA VAPHAKERI

Hi mayelana na Xiletelo

Xiletelo xi tumbuluxiwile na ku hangalasiwa hi Khomixini ya Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke (“Khomixini ya B-BBEE ”) hi xikongomelo xo nyika vuleteri hi leswi Nhluvukiso wa Bindzu na Vaphakeri wu khomisiwaka swona eka Tikhodi ta Matikhomelo Lamanene ya B-BBEE (Tikhodi) leti humesiweke hi ku ya hi Nawu wa B-BBEE. .

Xana Nhluvukiso wa Bindzu na Vaphakeri swi vula yini?

Nhluvukiso wa Bindzu (ED) na Nhluvukiso wa Vaphakeri (SD) i yin'wana ya minchumu yinharhu ya khadi ra mikutlunya leyi rhangisiwaka emahlweni ya Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke. Xikongomelo i ku tiyisisa nxavo wa le kaya, ku tlakusa minongonoko ya nhluvukiso wa mphakelo wa le kaya na ku ndlandlamuxa nseketelo wa mali ehenhla ka mavandla ya vantima.

Hikwalaho, vandla leri pimiweke, (ME) ri laveka ku fikelela mpimohansi wa 40% eka nhlayo ya tipoyinti hinkwato leti averiweke ta nxavo lowu laviwaka wa (40% wa 25 wa tipoyinti), nhluvukiso wa vaphakeri (40% wa 10 wa tipoyinti) na nhluvukiso wa Bindzu (40% wa 5 wa tipoyinti).

Leswi swi vula leswaku ku va vandla leri pimiweke ku va ri nga yisi ehansi xiyenge xa rona xa xiyimo xa B-BBEE, ri ta laveka ku kuma nkutlunya wa tipoyini ta 10, ta maxavelo yo hlawuleka, tipoyinti ta 4 ta nhluvukiso wa vaphakeri na tipoyinti ti 2 ta nhluvukiso wa bindzu.

Xana i mani a faneleke a vuyeriwa ku suka eka Nhluvukiso wa Bindzu na Vaphakeri?

Mabindzu Lamatsongo lama Ntshunxiweke (EMEs) (lama nga na mali ya R10million ku ya ehansi hi mali ya lembe), na Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka (QSEs) (lama nga na mali ye lembe ya le xikarhi ka R10 million na R50 million) lama lawuriwakahi kwolomu

ka 51% hi vantima kumbe kwolomu ka 51% wa vulawuri bya vaxisati va vantima na ku fambisiwa hi ku tirhisa nawu.

Mavandla ya jeneriki lama endlaka mali ya lembe ya R50 million na ku ya ehenhla) na wona ya ringanela ku va vavuyeriwa va nhluvukiso wa mabindzu na vaphakeri, ntsena loko ya ringanerile tanihi EME kumbe QSE loko ya sungula ku tivisiwa eka nseketelo wa nhluvukiso wa bindzu na vaphakeri. Ku ya emahlweni, vandla leri pimiweke ri pfumeleriwa ntsena ku tekela enhlokweni vandla ra jeneriki tanihi muvuyeriwa ku ringana 5 wa malembe ntsena, ku nga ri ku ya endzhaku/emahlweni.

Xana Nhluvukiso wa Bindzu naVauphakeri hi wihi?

Holobye wa Mabindzu, Vumaki na Mphikizano, u nyikile Tikhodi to hambanahambana ta Maendlelo Lamanene, leti katsaka Tikhodi ta jeneriki, leti tirhaka eka swiyenge hinkwaswo leswi nga hava tikhodi ta swiyenge swo kongomisa leti pfumeleriweke na ku gazetwa hi Holobye, na Tikhodi ta swiyenge, leti faneleke ku tirhisiwa eka swiyenge leswi faneleke leswi ti pfumleriweke eka swona swo fana na vuako, miako, vupfhumba, vutleketli sw.sw.

Eka tikhodi tin'wana na tin'wana, ku na tithagete ta nkongomiso leti vekiweke ta vandla leri pimiweke ku va ri ti landzelela ehansi ka swiyenge swa ED na SD swa khadi ta nkutlunya wa nhluvukiso wa bindzu na vaphakeri. Tafula leri nga lagha hansi ri samarayiza tithagete leti ku ya hi muxaka wa Tikhodi:

Swiyenge	Minchumu	Mavandla ya Jeneriki	Ringanela Mabindzu Nhluvukiso wa
Tikhodi ta Jeneriki	Nhluvukiso wa Mabindzu	2% ya Phurofiti hinkwayo endzhaku ka Xibalo (NPAT)	1% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% NPAT
Tikhodi ta Xiyenge xa Vusirheleri	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Tikhodi ta Xiyenge xa swa Timali	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT

	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Tikhodi ta Xiyenge ta Xiyenge	Nhluvukiso wa Mabindzu	2% ya NPAT	2% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	3% ya NPAT	2% ya NPAT
Tikhodi ta Xiyenge xa Miako	Nhluvukiso wa Mabindzu	2% ya NPAT	1% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Tikhodi ta Xiyenge xa Agri-BEE	Nhluvukiso wa Vaphakeri	(3% ya NPAT ya lembe ra 1 ku fika eka lembe ra 4) endzhaku 2% ya NPAT	1% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	1.5% ya NPAT	1.5% ya NPAT
Tikhodi ta Xiyenge xa Vuako	Nhluvukiso wa Vaphakeri	Vanyiki va tikontiraka– 3% ya NPAT BEPs – 3% ya NPAT	Vanyiki va tikontiraka– 3% ya NPAT BEPs – 3% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vanyiki va tikontoraka – Ann. CSC 400 (C) BEPs – Ann. CSC 400 (C)	Vanyiki va tikontoraka – Ann. CSC 400 (C) BEPs – Ann. CSC 400 (C)
Vupfhumba Tikhodi ta Xiyenge	Nhluvukiso wa Mabindzu	3 % ya NPAT	3 % ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	0.5 % ya NPAT	0.5 % ya NPAT
MAC Tikhodi ta Xiyenge	Nhluvukiso wa Mabindzu	2% ya NPAT	1% ya NPAT
	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya NPAT	1% ya NPAT
Khodi ya Xiyenge xa Vutleketli(tithagete ta vekiwa ta xiyenetsongo xin'wana na xin'wana)			

Bazi Mufambi Khodi ya Xiyenge tsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki – 3% ya NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka – 3% ya NPAT
Xiyengetsongo xa Vukorhokeri byo tsundzuxa xa Swiporo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki – 3% NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka – 3% NPAT
Vumaki bya Mathekisi Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	1% ya payroll/3% ya NPAT
		Vini va Mathekisi - 2% ya NPAT kumbe 0.3% ya Pheyirholo
Khodi ya Xiyengetsongo xa Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki - 3% ra NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka - 2% ya NPAT
Khodi ya Xiyengetsongo xa Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Thagete ya DOT ya malembe ya 3 ya Rixaka & Xifundzakulu 1% ya ntirhiso wo tihlawulela Mavandla ya Mfumo ku katsa tiSOE & Thagete ya 3 wa malembe ya Tiejensi – 3% ya NPAT kumbe 1 % of ntirhiso wo tihlawulela
Vutleketli bya le Lwandle na Vukorhokeri bya Vumaki Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki - 3% ra NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka - 2% ya NPAT
Ku Rhumela na ku Tliyara Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Mavandla ya Jeneriki Vuvekisi eka Mabindzu lama lawuriwaka hi Vantima – 3% ya NPAT Vuvekisi eka mabindzu lama lawuriwaka hi Vavasati 1.5% ya NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka - 3% ya NPAT
Khodi ya Xiyengetsongo xa Swiporo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki - 3% ra NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka - 1% ya NPAT

Vuhahisi Bya le kaya Khodi ya Xiyengetsongo	Nhluvukiso wa Mabindzu	Vandla ra Jeneriki - 3% ra NPAT Mabindzu Lamatsongo lama Ringanelaka - 2% ya NPAT
---	------------------------------	--

Nxaxamelo hinkwawo wa tikhodi leti gazetaweke wu kona eka webusayiti ya hina ya <https://www.bbbeeecommission.co.za/b-tikhodi-ta-maendlelo-lamanene-ya-bbee/ku-kuma-mahungu-hi-xitalo>.

Leswi u vavuyeriwa va Nhluvukiso wa Mabindzu na Vaphakeri va kumisiwaka swona?

Muvuyeriwa wa SD i vandla leri nga xiphemu xa mphakelo wa switirhisiwa swa vandla leri pimiweke (leswi vulaka leswaku vandla ra muvuyeriwa ri rhijisitariwa tanihi muphakeri eka databeyisi ya vuphakeri bya vandla leri pimiweke), kasi muvuyeriwa wa ED a nga rhijisitariwanga eka databeyisi ya vandla leri pimiweke.

Loko ku kombiwa muvuyeriwa wa SD, vandla leri pimiweke ri fanele ri langutisa mphakelo wa rona wa switirhisiwa, ku kombisa ti EME leti se ti nga kona leti nga ta vanhu vantina na ti QSE leti va nga ti pfunaku na ku tihluvukisa, naswona hi mayelana na muvuyeriwa wa ED, vandla leri pimiweke ri fanele ri kuma mavandla lama ri nga ma pfunaka na ku ma hluvukisa ku va xiphemu xa mphakelo wa switirhisiwa swa vona.

Endlelo leri ri na ku vuyeriwa kambirhi eka vandla leri pimiweke, ku nga (i) ku tumbuluxa muphakeri loyi a tshembhekeke wa vutomi hinkwabyo, na (ii) ku kuma tipoyinti to engetela ta bonasi loko muvuyeriwa wa ED a thwasela ku va muphakeri Leswi swi ta tlhela swi pfuna eka ku cinca migingiriko ya vandla leri pimiweke na ku kondletela vangheni vantshwa.

Eka ku kombisa hinkwaswo vavuyeriwa va ED na SD, vandla leri pimiweke ri fanele ri hlela na ku kombisa swilaveko swa vandla leri nga muvuyeriwa na ku nghena eka Ntwanano wa ED na SD na vandla leri vuyeriwaka ri kombisa leswaku ku ta nyikiwa nseketelo wihi. Ntwanano wu fanele wu katsa swikongomelo leswi nga erivaleni, minghenelelo ya xiyimo xosungula, swikomba swa matirhelo leswikulu, na kungu ro simeka leri heleleke leri nga na magoza lama hlamuseriweke hi ndlela ya le rivaleni.

Xana vandla leri pimiweke ri ta endla nhlengo wihi ehenhla ka vavuyeriwa va ED na SD?

Laha hansi i tinxaka ta ntolovelo ta mihlengo leyi tiME ti nga yi endlaka ehenla ka Vavuyeriwa lava kombisiweke va ED kumbe SD:

- (a) Nhlengo wa Mpfuneto
- (b) Tihakelo to kongomisa leti kumiweke hi ME hi ku yimela Vandla ra Muvuyeriwa, xikombiso ku xava khomputara ya Vandla ra Muvuyeriwa.
- (c) Mintshovo hi ku engetela eka maendlelo ya ntolovelo ya bindzu.
- (d) Vukorhokeri bya xiphurofexini lebyi nyikiweke hi ME eka Vandla ra Muvuyeriwa ku ri hava tihakelo.
- (e) Tihakelo leti fambelanaka na matirhelo ya bindzu leti kumiweke hi ME hi ku yimela Vandla ra muvuyeriwa, xikombiso ku nyika xivandla xa mahala xo rhenta eka Vandla ra Muvuyeriwa.
- (f) Tiloni hi swipimelo leswinene.
- (g) Ku hakela muphakeri ka ha ri na nkarhi

Ku simeka Nhluvukiso wa Bindzu na Vaphakeri hi ku tirhisa Vahlanganisi

Ku nyanyula mihlengo leyi ya vuvekisi, vandla leri pimiweke eka ku kumisisa tipoyinti ta rona ta ESD swa pfumeleriwa ku tekela enhlokweni tihakelo leti endliweke eka thedi phati leyi ringanelaka leyi nga na ntokoto na/kumbe muhlanganisi ku endla migingiriko ya nhluvukiso wa bindzu na vaphakeri hi ku yi yumela.

Hambiswiritano, vandla leri pimiweke a ri nge tekeli enhlokweni tipoyinti ta B-BBEE ku nga se sunguriwa nhlengo na ku simekiwa hi ndlela yo hetiseka hi ku vuyeriwa ka vandla leri vuyeriwaka. Vandla leri pimiweke ri tlhela ri tshama ri ri na vutihlamuleri ku tiyisisa leswaku migingiriko yi landzelela swilaveko ku nga landzeleriwi mhaka ya leswaku wu endliwile hikwalaho ka muhlanganisi.

Hi ku engetela, vandla leri fanaka ra muvuyeriwa ri nge tekeriwi enhlokweni eka nseketelo wa hinkwaswo ku nga SD na ED hi nkarhi wofana, tanihi leswi swi nga ta vanga ku hlayiwa kambirhi leswi nga pfumeleriweku hi Nawu wa B-BBEE. Leswi swi tlhela swivatano, hambu eka swiyimo leswi vandla leri pimiweke ri simekaka migingiriko ya ESD ku ri hava thedi phati.

Matsalwa lama laviwaka hi ejensi yo tiyisisa ku nyika vumbhoni bya mihlengo ya Nhluvukiso wa Mabindzu na Vaphakeri.

Eka ku tekela enhlokweni mihlengo ya ESD, ejensi ya nkambisiso/ya xiphurofexini tanihi leswi swi hlamuseriweke eka manyuwali wo kambisisa leyi humesiweke hi ditic, yi tirhisa maendlelo ya nkambisiso lama landzelaka.

- (a) Kambisisa xiyimo xa B-BBEE xa vandla ra movuyeriwa hi ku tirhisa vumbhoni byo ringanela na lebyi faneleke byo fana na xihlambanyo xa vumbhoni xa B-BBEE;
- (b) kuma ntiyisiso ku suka eka vandla ra movuyeriwa leri eneriseke nhlamuselo ya “vanhu vantima”;
- (c) Ntwanano wa ED kumbe SD exikarhi ka vandla leri pimiweke na ED kumbe movuyeriwa wa SD;
- (d) Xikombiso xa nhlengo eka Muvuyeriwa wa ED kumbe SD, lexi nyikaka vumbhoni bya nseketelo lowu nyikiweke (xik. xikombamixavo na xikombiso xa tihakelo ta nhlengo); na
- (e) Papila ro huma eka Muvuyeriwa wa ED kumbe SD leri tiyisisaka na ku amukela nkoka na muxaka wa mpfuno lowu kumiweke ku suka eka vandla leri pimiweke. Leswi swi fanele swi endlwiwa ntsena endzhaku ka loko nseketelo wu nyikiwile ku nga ri loko ku nga se kumiwa nseketelo wa xiviri.

Maendlelo lawa ya tirhisiwa ku nga landzeleriwi leswaku nhlengo wu endlwiwe hi ku kongomisa hi vandla leri pimiweke kumbe hikwalaho ka muhlanganisi. Hikwalaho, laha ku nga hava vumbhoni lebyi hlanganisaka nhlengo wa vandla leri pimiweke eka vandla leri vuyeriwaka, vandla leri pimiweke a ri fanelenga ku kuma tipoyinti.

Ku nyika tipoyinti ta B-BBEE ku ri hava vumbhoni bya xiviri lebyi kombisaka leswaku vandla leri pimiweke ri landzelerile swilaveko swa ESD, swi ta tsan'wa swikongomelo swa Nawu wa B-BBEE, na ku yisa ehansi nsimeko wa B-BBEE eka xitoloveto xa bokisi ra thiki, tanihi leswi ku nga ta va ku ri hava matirhelo ya xiviri hi vandla, naswona leswi swi ta vanga leswaku ku rhekhodiwa mahungu yo ka ya nga ri ya ntiyiso eka xitifikhethi xa B-BBEE xa vandla leri pimiweke, leswi hi vuswona swi endlaka nandzu hi ku ya hi Nawu wa B-BBEE.

Leswi mavandla ya vavuyeriwa ya nga fanelengiku ku swi endla?

Leswi landzelaka hi swin'wana swa swilo leswi vandla ra movuyeriwa ri nga fanelangiku ku swi endla ku endlela ku nga ri nga pfuneti endlelo ra vuxisi:

- (a) Ku tekaxiave eka nghingiriko ra ESD ri nga twisisanga swipimelo swa ntwanano wa ED kumbe SD. Laha ku vekiwa erivaleni swi lavekaka, vandla ra movuyeriwa ri nga tihlanganisa na Khomixini ya B- BBEE ku kuma vuleteri na switsundzuxo.
- (b) Ku tekela enhlokweni tipoyinti ta B-BBEE swi lawuriwa hi matirhelo ya xiviri hi vandla leri pimiweke, hikwalaho vandla ra movuyeriwa a ri fanelanga ku nyika vandla leri pimiweke papila leri amukelaka ku kuma ED kumbe nseketelo wa SD ku nga se kumiwa nseketelo.
- (c) Migingiriko ya ED na SD i yo tlakusa ku hetiseka ka matirhelo na nkulo wa vandla leri vuyeriwaka, hikwalaho, migingiriko yi fanele yi va na nkoka yi nga endliwi hi xikongomelo xo lava ku landzelela swilaveko swo fana na vulanguteri bya swa tiqingho na ku tsundzuxa/khochha.
- (d) Migingiriko ya ED kumbe SD yi lava vandla eri pimiweke leswaku ri nyika nseketelo wa mali kumbe wo ka wu nga ri wa mali eka vandla ra movuyeriwa. Leswi a swi fani na ku xaviwa ka nhundzu na vukorhokeri hi vandla leri pimiweke, hikwalaho, vandla ra movuyeriwa a ri fanelanga ku tekaxiave eka maendlelo yo xava lama vandla leri pimiweke ri nga tama i tekela enhlokweni eka tipoyinti to tsakela ku xava tanihi muxaka wa nseketelo wa ED kumbe SD.
- (e) Xiphemu xa ED na SD xi katsa tihakelo ta nkarhi wa kahle ta vukorhokeri lebyi nyikiweke kumbe nhundzu leyi phakeriweke hi vandla leri pimiweke eka vandla ra mphakelo. Tihakelo ta nkarhi wa kahle ti fanele ti va exikarhi ka khumentlhanu wa masiku (15) ku suka eka siku ra ku va ku kumiwile xikombamixavo, hikwalaho, vandla leri phakelaka a ri fanelanga ku endla leswaku ri ttherisela endzhaku xikombamixavo leswaku swi ta vonaka onge vandla leri pimiweke ri endlile tihakelo ta nkarhi wa kahle, loko sweswo swi ngaritano.

Xana mimbuyelo yo ka ku nga landzeleriwi swilaveko swa Tikhodi hi yihi?

Vandla leri pimiweke leri tsandzekaka ku landzelela swilaveko swa Tikhodi, ri ta va na vutihlamuleri byo tsan'wa Nawu wa B-BBEE, na mixupulo leyi nyikiweke kolaho yi ta tirhisiwa, hi leswaku munhu wa xiviri kumbe khamphani yi nga boheriwa ku endla maendlelo yo xisa hi ku ya hi Nawu wa B-BBEE kumbe ku va na vutihlamuleri byo fayiniwa

ku fikela eka 10% wa mali ya lembe kumbe nkarhi wa mpimohenhla wo ya ekhotsweni woringana khume (10)khume ra malembe.

Ku ya emahlweni, munhu wihi kumbe wihi wa xiviri kumbe vandla leri nga enawini leri bohiweke hi nandzu lowu fambelanaka na Nawu wa B-BBEE ri nge endli bindzu na xiyenge xihi kumbe xihi xa mfumo ku sukela eka siku ro bohiwa, ku ringana nkarhi wa 10 wa malembe ku suka eka siku leri ri bohiweke, naswona ri ta rhijisitariwa eka vaxisi hi swa tithenda na Timali ta Tiko.

Hikwalaho, vandla leri pimiweke na vandla ra muvuyeriwa ya khutaziwa ku landzelela swiklaveko swa Nawu wa B-BBEE na ku papalata ku nghenelela hi vomu kumbe ku tekaxiave eka mahanyelo lama nga ta vanga ku tsan'wa nawu kumbe ku tirhisa vanhu vantima tanihi tithokene to ka ti nga pfuni nchumu ku nga ri vanghenisi va xandla va nkoka eka ku kula ka ikhonomi.

Xana u tihlanganisisa ku yini na hina:

B-BBEE Commission

the dtic Campus
77 Mentjies Street

Block E

Pretoria

0002

Adirese ya Poso ya dtic

Private Bag X84

Pretoria

0144

Riq: (+27) 12 394 1535

Imeyili: MRamare@beecommission.gov.za

the dtic customer Contact centre: 0861 843 384

Website: www.bbbeeecommission.co.za